

נשיאה בעול עם הציבור*

הרה"ג חיים מאיר דרוקמן זצ"ל

א. השתתפות בצער הציבור

בפרק האחרון של מסכת אבות (משנה ו) מובאת רשימה של דברים הנדרשים מהאדם כדי לזכות בקניין התורה. הנושא בעול עם חברו הוא אחד מאותם קניינים.

המהר"ל מסביר בפירושו למשנה שהנשיאה בעול עם החבר איננה מסתכמת רק בנשיאה בעול עם חבר אחד - אלא גם בנשיאה בעול עם כלל הציבור. כשאדם נושא בעול של כלל הציבור הוא מראה שאינו נבדל מהציבור, אלא הוא חלק ממנו. משום כך אדם זה ראוי לתורה, שהרי התורה לא ניתנה ליחידים, לאוסף של כמה מאות אלפי אנשים - אלא לעם ישראל בכללו.

התורה באה להטביע בנו את ההסתכלות הכללית, לתפוס שהכול חלק מכלל גדול, אחדותי ושלם, שאין פרט המנותק מהכלל. משום כך הנשיאה בעול עם החבר הכרחית לקניין התורה.

המדרש (פסיקתא זוטרתא, שמות ב, יא) מביא דוגמה לנשיאה בעול עם חברו במובן הציבורי ממשה רבנו. התורה (שמות ב, יא) מספרת על משה רבנו, שכשעוד חי בארמון פרעה במצרים, יצא אל אחיו לראות בסבלותם.

המדרש מביא בקשר לכך פתגם מספר משלי (כ, יא): "גַּם בְּמַעֲלָיו יִתְנַכֵּר נֶעַר אִם זָן וְאִם יִשָּׁר פֶּעֱלָו". כבר מהתנהגותו של אדם בצעירותו אפשר להתחיל לעמוד על טיבו, שהרי משה רבנו, אף על פי שהיה יכול להסתופף בארמונו של פרעה, בחר ללכת לראות בסבלותם של ישראל, ולא להתנכר להם.

המדרש מזכיר בקשר לכך את דברי הלל (אבות ב, ד): "אל תפרוש מן הצבור", ואומר על כך: "שלא יהיה אדם רואה צבור בצער ויאמר: 'אלך לביתי ואוכל ואשתה, ושלום עלי נפשי!' - אלא יהא נושא בעול עם חברו".

ב. "והוא אסור באזקים"

בפרק לט בספר ירמיהו מסופר, שנבוצראדן, "רב הטבחים" של נבוכדנאצר, קיבל הוראה ממלכו שלא לעשות "מְאֻמָּה זָע" לירמיהו בעת החרבת מלכות יהודה והגלייתם. ובאמת, הכתוב מספר שירמיהו שוחרר "מִתְּחַצֵּר הַמִּטְטָרָה" שהיה כלוא בה קודם לכן והלך וישב בתוך העם.

* מתוך הספר 'בחיל וברוח' בהוצאת המכון התורני 'אור עציון'.

אולם, בתחילת הפרק הבא מסופר שירמיהו היה "אָסור בְּאֶזְקִים בְּתוֹךְ כָּל גְּלוֹת יְרוּשָׁלַיִם וַיהוָה הַמַּגְלִים בְּכֶלֶה", עד שבא נבוזראדן ושחרר אותו. נבוזראדן אף הציע לו לבוא עימו לבבל ולהיטיב לו שם, אך ירמיהו סירב והעדיף להישאר עם היהודים המועטים שנשארו בארץ אחר הגלות.

יש כמובן לתהות: אם נבוזראדן שיחרר בתחילה את ירמיהו - איך נמצא ירמיהו אחר כך אסור באזיקים עם שאר העם?!

המדרש (איכה רבה, פתיחות, לד) מספר שאחרי הפעם הראשונה ששחרר, ראה ירמיהו קבוצה מבחורי ישראל נתונים בקולרים, ונתן מרצונו החופשי את ראשו עימהם! כשראה זאת נבוזראדן, בא והעביר את ירמיהו מהם. חזר ירמיהו וראה קבוצה של זקנים בשלשלאות ונתן את צווארו עימהם, ובא נבוזראדן והעבירו מהם. בסופו של דבר העמיד נבוזראדן לפני ירמיהו את האפשרות להישאר עם הפליטה ביהודה או לבוא עימו לבבל, וירמיהו בחר להישאר בארץ על פי צו ד'.

רבי יצחק בן שלמה מטולדו, בפירושו למשנה באבות, רואה בהשתתפות ירמיהו במאסרם של ישראל ביטוי למידת "נושא בעול עם חברו" והשתתפות עימו בצרתו. הוא מוסיף שמי שנושא עול מלכות עם הציבור - יראה מתוך כך בנחמת הציבור, ותלמודו יתקיים בידו.

המקור לדבריו בגמרא במסכת תענית (יא, א), שם נאמר שכל המרעיב עצמו בשנות רעב, אף שלו עצמו לא חסר דבר - ניצל ממיתה משונה, כשכר על שמצער עצמו עם הציבור ומזדהה איתם בצרתם.

הגמרא מוסיפה שבזמן שישראל שרויים בצער, ופורש אחד מהם - באים שני מלאכי השרת המלווים את האדם ומניחים ידיהם על ראשו ואומרים: "פלוגי זה שפירש מן הציבור - אל יראה בנחמת ציבור!".

עוד נאמר שם, שבזמן שהציבור שרוי בצער, אין לאדם לומר לעצמו: "אלך לביתי ואוכל ואשתה, ושלום עליך נפשי!" - אלא יצער עצמו עם הציבור.

הגמרא מביאה דוגמה לכך ממשה רבנו, שציער עצמו עם הציבור במלחמת עמלק. בזמן שנלחמו ישראל בעמלק, ניצב משה על ראש גבעה והרים את ידיו כדי לחזק את העם. הכתוב טורח ומתאר את ישיבת משה (שמות יז, יב): "וַיָּדִי מִזֶּשֶׁה כְּבָדִים, וַיִּקְחוּ אֹבֶן וַיַּשִּׁימוּ תַּחְתָּיו, וַיֵּשֶׁב עָלָיָהּ". מדוע התיישב משה דווקא על אבן, וכי לא היה לו כר או כסת לישיב עליה?! אלא, כך אמר משה: "הואיל וישראל שרויין בצער - אף אני אהיה עמהם בצער!".

מידת "הנושא בעול עם חברו" אינה מצטמצמת אפוא רק לנשיאה בעול עם החבר הפרטי, אלא כוללת גם השתתפות בצער החבר ובצער הציבור כולו.

ג. "וְאַתֶּם תֵּשְׁבוּ פֹה?"

ראינו שני מקרים שמה רבנו "נשא בעול עם חברו" בהשתתפותו בצרת הציבור - הראשון בתחילת דרכו, בצאתו לראות בסבלם של אחיו, אף שהיה יכול לשבת ספון בארמון במצרים; והשני, עשרות שנים אחר כך, בבחירתו לצער עצמו כשנלחמו ישראל בעמלק.

לאור זאת מובן הזעזוע העמוק של משה רבנו בשומעו את בקשת השבטים ראובן וגד להישאר בעבר הירדן ולא להשתתף עם אחיהם בכיבוש ארץ ישראל: "הֲאִחִיכֶם יָבֹאוּ לְמִלְחָמָה - וְאַתֶּם תֵּשְׁבוּ פֹה?" (במדבר לב, ו) - לא יעלה על הדעת! איפה נשיאת העול עם אחיכם בני ישראל?! איזו חשיבה אנוכית! איפה ההשתתפות בצער הציבור בכיבוש הארץ!?

אלו הפוטרים עצמם מגיוס לצבא ההגנה לישראל מסיבות הלכתיות, יש לתהות עליהם - מדוע לכל הפחות אינם מתפללים על אחיהם המחרפים את נפשם למען העם והארץ? שלא לדבר על המיעוט הקיצוני המחרף ומגדף את חיילי ישראל הנלחמים את מלחמותי! איפה הנשיאה בעול עם חברו?! איפה ההשתתפות בצרת הציבור?! איפה זעקת משה רבנו: "הֲאִחִיכֶם יָבֹאוּ לְמִלְחָמָה - וְאַתֶּם תֵּשְׁבוּ פֹה?".

כפי שכתבנו בסוף הפרק הקודם, נראה כי הסיבה להימנעותו של אותו ציבור מהשתתפות במלחמות ישראל היא עמוקה ונובעת מתפיסת עולם רחבה יותר בנוגע למדינת ישראל, מתוך התעקשות שלא להכיר בערך המדינה ולהתכחש ליד ד' שהביאה לתקומתה.

רבי יהודה לירמה כותב בפירושו למשנת "הנושא בעול עם חברו", שאומנם ראש ישיבה הנחשב ל"יחיד הדור" ראוי להיות בן חורין מהעול המוטל על שאר הציבור, וגם כפי הדין, כל תלמיד חכם פטור ממיסים מסוימים ומבניין חומות העיר (בבא בתרא ח, א) - ועם כל זאת, "האדם המעולה במעלת החכמה - ראוי הוא שלא יפוש מן הצבור, ושיהיה נושא בעול עם חברו!".

אף אם מצד הדין אתה תלמיד חכם גדול כל כך עד שאתה ראוי להיות פטור מהעול המוטל על הציבור - ראוי שתחמיר על עצמך ותישא איתם בעול!

ואם כך ינהג גדול הדור, אף שהוא פטור מכל אלו - הרי "שְׂמַאֲתוֹ יִלְמְדוּ הַכֹּל, וְיִהְיֶה מִזְכָּה אֶת הָרַבִּים".

רבי יהודה לירמה מזכיר בקשר לכך את הגמרא שראינו על הפורש מן הציבור שאינו רואה בנחמת הציבור. הוא מוסיף, שכשנמצא הציבור בתענית וצרה, לא יהיו גדולי התורה אוכלים ושותים בחדרי חדרים, ולא יחשבו לעצמם שבהיות תורתם אומנותם - פטורים הם מזה! ועל זה אמרה המשנה: "הנושא בעול עם חברו".

בדורנו, שאנו חייבים לקיים צבא שיילחם להגנת העם והארץ, מן הראוי כי כל מי שיכול להתגייס ולשאת בעול המלחמה על כתפיו - שיעשה זאת! ומי שאינו יכול או אינו מסוגל לכך, לכל הפחות שיהיה שותף בליבו ובפיו עם הציבור והצבא, ידבר בטובתם ויתפלל לשלומם - וודאי שלא יתנכר להם, ועל אחת כמה וכמה שלא יבזה אותם וידבר ברעתם.